

Nederlandse Sociologische Vereniging

NSV Dissertatieprijs 2019

Rede uitgesproken door Prof. Dr. Pauline Meurs

Zes dissertaties uit 2017-2018 werden voorgelegd aan de jury van de NSV Dissertatieprijs 2019. De jury bestond wederom uit de hoogleraren Aafke Komter, Paul Schnabel en Pauline Meurs.

De dissertaties verschillen in methodologie en aanpak. De onderwerpen van vier van de zes dissertaties raken het hart van de sociologie en vormen als het ware een hernieuwde kennismaking met een klassiek sociologisch vraagstuk. Twee dissertaties gaan over ongelijkheid, in het ene geval genderongelijkheid, in het andere geval scheve wooncarrières die ongelijkheid kunnen verscherpen. Twee andere dissertaties gaan over de ontwikkeling en vorming van sociale netwerken. Maar ook wat minder klassieke thema's vonden hun weg naar een dissertatie: filantropie in relatie tot overheidsbeleid, en de alomtegenwoordigheid van complottheorieën ter verklaring van sociale verschijnselen.

De jury was onder de indruk van de kwaliteit van de aangeboden proefschriften. De kwaliteit betreft zowel de methodologische zorgvuldigheid en precisie als de theoretische basis waarop wordt voortgebouwd. Enkele proefschriften laten interessante en veel belovende statistische analyses zien, in andere proefschriften wordt veel werk gemaakt van internationale vergelijkingen met aandacht voor verschillen in institutionele en politieke omgeving in de onderscheiden landen

Enkele dissertaties zijn geënt op internationale databestanden en bieden een vergelijkend perspectief op het gekozen thema. Het viel de jury op dat de onderzoeken in meerderheid zijn gebaseerd op analyse van reeds verzamelde datasets. Eigen dataverzameling speelt in twee dissertaties een voorname rol waarbij vooral gebruik wordt gemaakt van sociale media als bron voor het verzamelen van gegevens. Het is een relatief nieuwe loot aan de stam van onderzoeksmethoden, en de jury verwacht dat sociale media steeds meer een empirische vindplaats zullen worden in het sociologisch onderzoek.

Net zoals twee jaar geleden, zijn alle proefschriften in het Engels. Met één uitzondering bestaan alle proefschriften uit eerder gepubliceerde artikelen – veelal met meerdere auteurs - een inleiding en een slothoofdstuk waarin een beschouwing wordt gegeven gericht op noodzakelijk verder onderzoek en op implicaties voor beleid en praktijk. Het voordeel is een overzichtelijke studie met een duidelijke focus per hoofdstuk, het nadeel is dat het soms meer een verzameling artikelen is dan een samenhangend betoog over het thema als geheel. De opmerking over de onnodig lange bedankjes en persoonlijke ontboezemingen, kan dit jaar *a fortiori* herhaald worden: naar het oordeel van de jury ontsieren deze uitvoerige persoonlijke ontboezemingen de kwaliteit van het proefschrift.

De jury heeft bij de beoordeling van de proefschriften vooral gekeken naar theoretische diepgang, methodologische zorgvuldigheid en vernieuwende inzichten op basis van het uitgevoerde onderzoek. Ook heeft de jury gekeken naar de leesbaarheid en toegankelijkheid van de teksten: zijn zij ook voor de juryleden - die niet zo diep in de materie zitten – te begrijpen en te volgen. Het was zeker niet makkelijk om tot een keuze te komen, maar uiteindelijk heeft de jury unaniem gekozen voor een dissertatie met een intrigerend thema, een proefschrift dat tot denken aanzet, nieuwsgierig maakt en eigen vooronderstellingen ter discussie stelt. De auteur heeft het aangedurfd om een onderwerp aan te pakken waar nog weinig wetenschappelijk fundament voor is. Hij heeft het gebruik van de sociale media als vindplaats niet geschuwd, is vernieuwend te werk gegaan en tegelijkertijd heeft hij een stevig theoretisch fundament ontwikkeld.

De NSV dissertatieprijs 2019 gaat naar ‘*“The Truth Is Out There” Conspiracy Culture in an Age of Epistemic Instability*’ geschreven door Jaron Harambam. De jury waardeert de keuze voor een gevaarlijk en moeilijk onderwerp, een onderwerp dat bovendien zeer omstreden is. Een groot risico om er als onderzoeker in verstrikt te raken. Dat is niet gebeurd. Integendeel, juist door de kiezen voor een combinatie van verschillende onderzoeksmethoden – teksten, documentaires, websites, interviews, participerende observatie – weet de auteur diep in het universum van complotdenkers door te dringen.

De jury waardeert vooral ook het feit dat Harambam zelf het materiaal heeft verzameld, o.m. door participerende observatie en door te kiezen voor een aanpak die is gebaseerd op de *grounded theory* (Glaser en Strauss). De benadering is meer ‘*verstehend*’ dan verklarend en daarom begrijpen we ook meer van de wereld van het complotdenken, maar ook krijgen we meer inzicht in onze eigen vooroordelen en opvattingen over de uiteenlopende complotten die zijn onderzocht.

De jury meent bovendien dat het proefschrift een bredere reikwijdte heeft dan complottheorieën alleen. Het thema raakt aan veel andere hedendaagse verschijnselen zoals het in de ogen van velen vervagende onderscheid tussen feit en fictie (zelfs nepnieuws is moeilijk van nieuws te onderscheiden), de steeds breder gevoelde angst voor boosheid over de macht van ‘de elite’, de toename van vijandbeelden en vijanddenken zoals je die ziet in populistische onderstromen, de dwangmatige tendens om mensen naar hun ‘identiteiten’ te willen classificeren en de daarbij behorende uitsluiting/wantrouwende of vijandige bejegening van wie niet tot die identiteit behoort.

Tenslotte is de jury zeer te spreken over het gebruik van relevante sociologische literatuur, van de klassieken tot de modernen, zeer kundig weergegeven en toegepast. En de jury wil

niet verhelten dat zij met deze prijs ook haar waardering wil uitspreken voor het genre van de monografie. Een monografie wordt steeds zeldzamer in de Sociologie en past als genre juist heel goed bij een nieuw thema en een onontgonnen wetenschappelijk gebied, zoals hier het geval is. De lezer wordt als het ware meegenomen in de wereld van de verschillende complotdenkers: de terugtrekkers, de activisten, de bemiddelaars.

Harambam heeft terecht een cum laude gekregen voor zijn dissertatie. En de twee promotoren – Prof. Dr. Dick Houtman (Erasmus Universiteit) en Prof. Dr. Stef Aupers (KU Leuven) – symboliseren met het begeleiden van deze uitstekende dissertatie de vruchtbare verbinding tussen de Nederlandse en Vlaamse Sociologie.

Natuurlijk blijft er ook wat te wensen over. Soms wordt het wat langdradig en de jury vindt het jammer dat het psychologisch perspectief buiten beschouwing blijft met als gevolg dat de emotionele kant van complotdenken onderbelicht blijft. Ook al zegt Harambam zelf een ‘neutrale positie in te nemen, hij schrikt er niet voor terug om wetenschap ‘een dominante ideologie’ te noemen, en iedereen die een waarheid claimt een ‘positivist’ te noemen. Hiermee ondergraaft hij zijn zogenaamde neutrale positie. ‘Wie wil begrijpen waarom zoveel mensen zich bezighouden met complottheorieën, moet deze groep niet wegzetten als paranoïde gekken’ aldus Harambam bij de verdediging van zijn proefschrift. Maar wie zijn proefschrift leest, ontdekt juist hoeveel complotdenkers juist wel podium krijgen en helemaal niet gepathologiseerd worden. Kortom er is nog genoeg te doen voor Harambam, zijn proefschrift vormt daarvoor een prachtige basis.